

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของข้อมูลในการวิจัย

การฟ้อนล้านนาตามแบบฉบับนี้โฉลล้านนาในที่นี้ หมายถึง การฟ้อนล้านนาที่ผสมผสานระหว่างการฟ้อนตามแบบแผนเดิมกับการฟ้อนในรูปแบบลักษณะใหม่ กล่าวคือ การเติมแต่งองค์ประกอบในการแสดงแบบร่วมสมัย เช่น แนวความคิดในการสร้างงาน กระบวนท่าฟ้อน ดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง ตลอดจนเครื่องแต่งกายที่ใช้ประกอบในการแสดง หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการแสดงการฟ้อนล้านนาร่วมสมัย (Lanna Contemporary Dance) แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงเอกลักษณ์ของการฟ้อนล้านนาตามแบบแผนเดิมไว้ในชุดการแสดงนั้นควบคู่กันไป

การฟ้อนล้านนาหรือการแสดงนาฏศิลป์ทางภาคเหนือของไทยนั้น มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวทางวัฒนธรรมด้านการฟ้อนรำครอบคลุมพื้นที่ 8 เขตจังหวัดทางภาคเหนือ อันได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และทางตอนเหนือ ของไทย ตั้งแต่เชียงรุ่ง เรื่อยไปจนถึงสิบสองปันนา ทางตะวันออกไปจดหลวงพระบาง ทางใต้ไปจดสุโขทัย ซึ่งในกลุ่มวัฒนธรรมล้านนานี้มีลักษณะร่วมทางนาฏศิลป์ที่คล้ายคลึงกัน (ดูแผนที่หน้า 2) ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้จำแนกประเภทนาฏศิลป์ทางเหนือได้ดังนี้

1. ฟ้อนผี

การฟ้อนผี ซึ่งถือเป็นประเพณีการฟ้อนที่ปัจจุบันยังคงสืบทอดกันอยู่ ชาวล้านนานิยมจัดขึ้นเป็นประจำในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม เนื่องจากว่างจากฤดูกาลเก็บเกี่ยว เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูแก่ทวดหรือตอบแทนคุณผีเจ้านาย ผีปู่ย่า ผีประจำตระกูล เช่น ฟ้อนผีมด ฟ้อนผีเม็ง ลักษณะการฟ้อนผีนี้ผู้ฟ้อนเป็นร่างทรงที่เรียกว่า "ม้าขี่" ฟ้อนรำประกอบดนตรีที่บรรเลงโดยที่ขณะฟ้อนรำนั้นเชื่อกันว่าเป็นผีเจ้านาย หรือผีปู่ย่า หรือผีประจำตระกูล มาสิงสถิตย์อยู่แล้วในตัวผู้ฟ้อน เดิมผู้ฟ้อนเป็นหญิงผีที่ลงเป็นชายต่อมาผู้ฟ้อนเป็นชายก็มี การฟ้อนรำในพิธีกรรมฟ้อนผีนี้จึงจัดได้ว่าเป็นการฟ้อนรำเพื่อความบันเทิงของเหล่าบรรดาผี โดยแสดงออกผ่านร่างทรง จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมในพิธีกรรมฟ้อนผีนี้ พบว่า รูปแบบการฟ้อนรำเน้นที่การเคลื่อนไหวร่างกายส่วนบนเป็นหลัก กล่าวคือ การส่งแขนขึ้นสูงเคลื่อนไหวไปมาประกอบกับส่วนล่างคือเท้า มักยืนอยู่กับที่หรือยกก้าวตามจังหวะดนตรี เป็นต้น จากการสัมภาษณ์อาจารย์วิณี พานิชพันธ์ เริ่มก่อตั้งภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แผนที่ดินแดนรอบล้านนา
ที่มา : หนังสือวรรณกรรมล้านนา

ซึ่งสนใจและศึกษาพิธีกรรมล้านนา กล่าวว่า ผู้ศึกษาพิธีกรรม การฟ้อนผีนี้ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการฟ้อนผีในเบื้องต้นว่า ลักษณะการฟ้อนผีของชาวล้านนาคือเป็นลักษณะการฟ้อนที่มีกระบวนการท่าที่มักยกแขนและสง่าตัวขึ้นสูง คล้ายกับการรองรับการลงมาของดวงวิญญาณซึ่งมักพบ เฉพาะการฟ้อนในพิธีกรรมฟ้อนผีเท่านั้น¹

จากข้อมูลในเบื้องต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การฟ้อนผีนี้น่าจะเป็นการฟ้อนแบบดั้งเดิมที่ยังคงสืบทอดต่าง ๆ กันมาตามพิธีกรรมความเชื่อและความศรัทธาในเรื่องผีและมีเอกลักษณ์เฉพาะในรูปแบบการฟ้อนในพิธีกรรมนี้โดยเฉพาะ

2. ฟ้อนเมือง

ฟ้อนเมืองหรือฟ้อนพื้นเมืองนี้เป็นการฟ้อนของชาวล้านนาทั้งชายหญิงเพื่อความบันเทิง และเป็นส่วนหนึ่งของพิธีการ กล่าวคือ เป็นการฟ้อนที่มีจุดประสงค์เพื่อเป็นศิลปะป้องกันตัว เช่น การฟ้อนเจิงหรือฟ้อนเชิง ฟ้อนดาบ เป็นต้น และฟ้อนประกอบขบวนแห่ในเทศกาลงานบุญ เช่น แห่ควัทาน แห่นำขบวนเครื่องอุปโภคบริโภคไปถวายพระตามวัดต่าง ๆ เป็นต้น

การฟ้อนเมืองในปัจจุบัน จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยพบว่า ยังคงอนุรักษ์สืบทอดรูปแบบกระบวนการฟ้อนอยู่ตามวัดต่าง ๆ เช่น วัดต้นแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ วัดสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ วัดสบถ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำปาง เป็นต้น ซึ่งลักษณะการฟ้อนมักเป็นการฟ้อนของบรรดาหญิงสาวฟ้อนนำขบวนอันได้แก่ ฟ้อนเล็บ โดยมีลักษณะในการฟ้อนที่เป็นการเคลื่อนไหวของมือและเท้าให้มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ก้าวเท้าพร้อมกับการเปลี่ยนท่าหรือเปลี่ยนทิศทางของมือ ประกอบกับต้องให้มีความสัมพันธ์กับเสียงปี่และเสียงกลองที่บรรเลงประกอบในการแสดง

ฟ้อนเจิง เป็นการอวดชั้นเชิง การแสดงฟ้อนเดี่ยวของฝ่ายชายที่เน้นพลังค่อนข้างแรงแบบตายนทระในนาฏยศาสตร์ ปักหลักในการฟ้อน ใช้พื้นที่น้อย ออกลวดลายมากตามความสามารถของผู้ฟ้อนแต่ละคน ส่วนการฟ้อนของฝ่ายหญิงเป็นการฟ้อนที่เป็นกลุ่มเน้นความพร้อมเพรียงกัน ทำกำหนดตายตัว ฟ้อนโดยก้าวไปเป็นขบวนเรื่อย ๆ เช่น จากหมู่บ้านไปสู่วัด ก้าวไปเปลี่ยนท่าไปทุกๆระยะ ไม่กระทบจังหวะแรง ใช้การย่อเท้าเป็นแบบลัดสะ หรือนุ่มนวลในทางนาฏยศาสตร์

สำหรับบรรดาผู้ชายมักแสดงการฟ้อนเจิงหรือเชิงเพื่อแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยมือเปล่า การฟ้อนดาบคือการใช้อาวุธดาบสองมือรำรำไปมาตามกระบวนการ ประกอบกับจังหวะกลอง

¹ สัมภาษณ์ อาจารย์วิณี พานิชพันธ์, อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 8 กุมภาพันธ์ 2547.

และปีที่บรรเลงประกอบในการแสดง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของฟ้อนเมืองนี้ออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกันตามลักษณะของการแสดง

2.1 ฟ้อนเมืองแบบชาติพันธุ์

ฟ้อนเมืองของชาติพันธุ์นี้ ได้แก่ การฟ้อนของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดภาคเหนือ ประกอบด้วยชนชาวไตหรือไทยใหญ่ มีลักษณะการฟ้อนรำที่เป็นการเคลื่อนไหวร่างกาย คล้ายกับการแสดงทางประเทศพม่า กล่าวคือ มักยกแขนสูง งอศอก เตะปลายเท้าออกไปด้านข้าง เพื่อสะบัดผ้าถุงที่นุ่งยาวกรอมเท้า อันได้แก่ ฟ้อนนกกิงกะหฺร่า ฟ้อนโต ฟ้อนหางนกยูง เป็นต้น

ชนชาวลื้อ มักพบในเขตจังหวัดน่าน ซึ่งมีลักษณะของการแสดงที่เน้นการเคลื่อนไหว อ่อนตัวโน้มตัวไปด้านหน้า ด้านหลัง เรียกการแสดงของชนชาวลื้อนี้ว่า ฟ้อนแง้น หรือแหงน เป็นต้น

2.2 ฟ้อนเมืองแบบวิถีชีวิต

ฟ้อนเมืองแบบวิถีชีวิต เป็นการฟ้อนที่เน้นกระบวนการประกอบอาชีพของชนชาวล้านนา ซึ่งได้สืบทอดกระบวนการฟ้อนนี้ตามวัดต่าง ๆ เช่นเดียวกับการฟ้อนเล็บและฟ้อนเจิง การฟ้อนแบบนี้ ได้แก่ ฟ้อนปั้นด้าย และฟ้อนสาวไหม ผู้ฟ้อนมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ฟ้อนรำตามกระบวนการทำที่สื่อถึงการแยกเส้นไหม หรือปั่นฝ้าย แล้วนำไปทอให้เป็นผืน สื่อถึงกระบวนการทอผ้า การฟ้อนของกลุ่มนี้มีทั้งแบบรวดเร็ว และเชื่องช้า นอกจากนี้ยังมีการออกลวดลายด้วยท่าทางในรายละเอียดของการทอผ้าที่เป็นของเฉพาะตัวผู้ฟ้อนทั้งฟ้อนเดี่ยวหรือกลุ่ม

3. ฟ้อนราชสำนัก

ฟ้อนราชสำนักในที่นี้หมายถึงการฟ้อนล้านนาที่ได้สืบทอดมาจากคุ้มเจ้าหลวงเชียงใหม่ คุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ซึ่งปัจจุบันได้สืบทอดสู่วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ การฟ้อนแบบนี้ บรรดาเจ้านายฝ่ายเหนือทั้งชาย และหญิงจะร่วมกันฟ้อนในพิธีสำคัญ เช่น การเชิญพระขวัญฟ้อนรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถในคราเสด็จเยือนเมืองเชียงใหม่ ฟ้อนประเภทนี้ผู้ฟ้อนเป็นหญิง แสดงเป็นกลุ่ม เป็นความพร้อมเพรียง ความประณีต อ่อนหวาน นุ่มนวลของสตรีราชสำนัก โดยมีท่าฟ้อน ลำดับการฟ้อนไว้เป็นชุดๆตายตัว

4. ฟ้อนล้านนาในรูปแบบผสมผสานหรือฟ้อนแบบนิโอล้านนา

การฟ้อนนิโอล้านนານี้ หมายถึง การนำข้อมูลจากศิลปวัฒนธรรมในอดีตมาถ่ายทอดเป็นการฟ้อนในรูปแบบใหม่เป็นรูปแบบการฟ้อนที่จุดประกายขึ้นโดย อาจารย์วิถี พานิชพันธ์ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นปีแรกที่ได้เข้ามามีบทบาททางด้านวิชาการที่วิทยาลัยเทคนิค จังหวัดเชียงใหม่ แล้วพัฒนาการ

แสดงมาจนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2526 เปิดภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ซึ่ง
 รูปลักษณะทางการแสดงการฟ้อนนี้โอล้านนา นี้ เป็นการผสมผสานการแสดงที่มีมาแต่เดิมกับรูปแบบใน
 การนำเสนอการแสดงแบบใหม่ เช่น เรื่องของกระบวนท่าฟ้อนรำได้ปรับให้เหมาะสมกับความสามารถ
 ของผู้แสดงและระยะเวลาที่กำหนด เครื่องแต่งกายปรับเปลี่ยนแบบให้ใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง
 วัดในล้านนา กล่าวโดยสรุปคือ การฟ้อนลักษณะนี้เป็นการฟ้อนที่ผนวกความเป็นล้านนาดั้งเดิมกับการ
 นำเสนอรูปแบบใหม่ผสมผสานกัน และยังคงพื้นฐานหลักการด้านวิชาการในเชิงการสร้างสรรคงาน
 ศิลปะการแสดง

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่ามีกลุ่มบุคคลที่สนใจและแสดงการฟ้อนเหล่านี้เป็นประจำมี 5 กลุ่ม
 ได้แก่

1. กลุ่มประชาชนศรัทธาวัด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีงานก็จะรวมตัว
 กันฟ้อน
2. กลุ่มนักศึกษาตามสถาบันอุดมศึกษาต่างๆที่รวมตัวกันเป็นชมรมกิจกรรมนักศึกษาด้าน
 วัฒนธรรมล้านนา เช่น ชมรมพื้นบ้านล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น
3. กลุ่มนักเรียนสายสามัญที่มีความสนใจ และมีความถนัดด้านนาฏศิลป์ตามโรงเรียนต่างๆ
4. กลุ่มนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ ที่เรียนการฟ้อนล้านนาต่างๆตาม
 นโยบายการผลิตนักเรียน นักศึกษา ให้มีความรู้ด้านการฟ้อนล้านนา
5. กลุ่มนักศึกษาที่ศึกษาเรื่องศิลปะวัฒนธรรมล้านนา และสนใจศึกษาการฟ้อนรำ เพื่อ
 ประกอบการแสดงผลงานการศึกษา เช่น นักศึกษาภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1. กลุ่มประชาชนศรัทธาวัดประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีงานก็ จะรวมตัวกันฟ้อน

กลุ่มชาวบ้านศรัทธาวัดประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีงานก็
 จะรวมตัวกันฟ้อนในเทศกาลงานบุญตามวัด เช่น งานวันสงกรานต์ งานวันเข้าพรรษา
 ช่างฟ้อนส่วนใหญ่เป็นผู้ศรัทธาหรือผู้มีใจกุศลในการฟ้อนเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า มีทั้งหญิง
 สาววัยเด็กจนกระทั่งอาวุโสตามแต่กลุ่มและโอกาสในการแสดง ได้รับการสืบทอดหรือ
 ถ่ายทอดการแสดงจากผู้อาวุโสในกลุ่ม ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ช่างฟ้อนตามวัดนี้มักเป็น
 ช่างฟ้อนประจำแต่ละวัด ความนิยมในการฟ้อนมีกระทั่งจัดประกวดการฟ้อนเพื่อชิง
 รางวัลหรือความเป็นหนึ่งในการฟ้อนของศรัทธาในวัดนั้น ๆ

2. กลุ่มนักศึกษาตามสถาบันอุดมศึกษาต่างๆที่รวมตัวกันเป็นชมรมกิจกรรม นักศึกษาด้านวัฒนธรรมล้านนา เช่น ชมรมพื้นบ้านล้านนา มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ เป็นต้น

กลุ่มช่างฟ้อนตามสถาบันการศึกษานี้ฟ้อนกันในประเทศกาลต่าง ๆ หรือตามแต่โอกาสอำนวย ได้รับถ่ายทอดการแสดงจากครู-อาจารย์ในสถาบันการศึกษานั้น ๆ ตามระบบการศึกษา เช่น โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ชมรมพื้นบ้านล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น

3. กลุ่มนักเรียนสายสามัญที่มีความสนใจ และมีความถนัดด้านนาฏศิลป์ตามโรงเรียนต่างๆ

กลุ่มนักเรียนสายสามัญที่มีความสนใจ และมีความถนัดด้านนาฏศิลป์ตามโรงเรียนต่างๆ เป็นกลุ่มที่จัดการฟ้อนในโอกาสต่างๆ ได้เรียนรู้โดยตรงจากครอบครัว เช่น พ่อ แม่ เป็นช่างฟ้อน ลูกก็ซึมซับการฟ้อนนั้นๆ หรือนักเรียนผู้นั้นไปเรียนรู้จากช่างฟ้อนท้องถิ่น และเรียนการฟ้อนในโรงเรียน ฝึกซ้อมเพื่อออกงานโรงเรียน เป็นต้น

4. กลุ่มนักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ ที่เรียนการฟ้อนล้านนาต่างๆตามนโยบายการผลิตนักเรียน นักศึกษาให้มีความรู้ด้านการฟ้อนล้านนา

กลุ่มช่างฟ้อนของวิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ เป็นกลุ่มที่ศึกษาการฟ้อนรำในระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาถึงระดับปริญญาโดยให้หลักสูตรของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหลัก ส่วนรูปแบบการฟ้อนล้านนาฉบับคุ้มเจ้าหลวงเชียงใหม่ คุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ก็เป็นหน้าที่หนึ่งที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ รับผิดชอบในการอนุรักษ์และสืบทอดกระบวนท่าฟ้อนรำนี้มา และจัดแสดงในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

5. กลุ่มของนักศึกษาที่ศึกษาเรื่องศิลปวัฒนธรรมล้านนา และสนใจศึกษาการฟ้อนรำ เพื่อประกอบการแสดงผลงานการศึกษา เช่น นักศึกษาภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กลุ่มของภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นับว่าเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ศึกษาศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนาและศิลปะการแสดงในกลุ่มอาเซียนระดับอุดมศึกษา โดยมีกระบวนการทางด้านวิชาการในการศึกษาเหตุผลความเป็นมาของการแสดงแต่ละประเภทรูปนั้น ๆ และมีการสร้างสรรค์ผลงานเชิงนาฏศิลป์

ล้านนาและนาฏยศิลป์ล้านนาประยุกต์ ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มที่สร้างกระแสความตื่นตัวทางด้านศิลปะการฟ้อนล้านนา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เป็นปีที่เปิดภาควิชาศิลปะไทย จนกระทั่งปัจจุบัน ที่ต่อมากลุ่มฟ้อนนี้ เรียกว่า ฟ้อนนี้โอล้านนา

จากกลุ่มของผู้ฟ้อนนาฏยศิลป์ทั้ง 5 กลุ่มดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงพัฒนาการของการฟ้อนล้านนาตามรูปแบบของกลุ่มผู้ฟ้อน ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมีประเด็นสำคัญควรแก่การศึกษา ดังนี้

1. ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดย อาจารย์วิถิ พานิชพันธ์ จัดได้ว่าเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตภาคเหนือที่สร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏยศิลป์ที่มีกระแสตอบรับทางสังคมในระดับหนึ่ง และเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มนักศึกษาเหล่านี้ไม่ได้ฝึกฝนกระบวนการฟ้อนตามระบบขั้นตอน เพียงแต่เป็นกลุ่มที่มีใจรักทางด้านการฟ้อนและมีประสบการณ์โดยตรงจากการเข้าร่วมฟ้อนและร่วมกิจกรรม หรือเป็นเพียงแค่ครูพักลักจำ แล้วมาปรับเป็นการแสดงโดยมีการนัดกระบวนการทำและทำความเข้าใจแนวความคิดหลักของการแสดงในแต่ละครั้ง จากนั้นทุกคนในกลุ่มฟ้อนก็แสดงไปตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งนับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มผู้แสดงการฟ้อนล้านนา กลุ่มนี้

2. กระแสความตื่นตัวทางด้านศิลปะการแต่งกายและการนำเสนองานเชิงศิลปะโดยอาศัยการฟ้อนล้านนาเข้าไปเป็นส่วนประกอบ ในประเด็นนี้นับว่าเป็นมูลเหตุหนึ่งที่กระแสนิยมให้มีความสนใจทางด้านรูปแบบการแต่งกายประกอบกับการนำเสนอการฟ้อนรำ จากการที่อาจารย์วิถิ พานิชพันธ์ และกลุ่มนักศึกษาศิลปะไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดรูปแบบขบวนแห่ทางล้านนาในงานเทศกาลต่าง ๆ โดยปรับรูปแบบตามความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมโดยอาศัยเครื่องแต่งกายและการฟ้อนรำเข้ามามีส่วนในการนำเสนอ โดยเลียนแบบมาจากจิตรกรรมฝาผนังที่ช่างฟ้อนรัดดอกเปิดหน้าท้อง นุ่งซิ่น เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความแปลกใหม่จากเดิมที่กล่าวถึงการฟ้อนทางล้านนา เมื่อใดจะต้องแต่งกายด้วยซิ่น ห่มสไบ เก้าฝม และเป็นการฟ้อนตามแบบฉบับของวิทยาลัยนาฏศิลป์ เท่านั้น นับว่าเป็นกระแสที่ค่อนข้างสนับสนุนและคัดค้านกระบวนการในการนำเสนอการฟ้อนล้านนาตามแบบฉบับของภาควิชาศิลปะไทยพอสมควร แต่ทั้งนี้สิ่งที่ภาควิชาศิลปะไทยได้สร้างสรรค์และนำเสนออันมีกระบวนการ ขั้นตอนในการสร้างสรรค์ หรือกล่าวได้ว่ามีหลักการและที่มาที่ไปในการสร้างงานแต่ละครั้ง

จากกระแสการแสดงในงานไหว้สาแม่ฟ้าหลวงทางด้านศิลปะการฟ้อนรำและการแต่งกายก็ได้ต่อเนื่องทำให้มีผลต่อการแต่งกายละครโทรทัศน์ อันได้แก่ เพลงพระนาง และศิลามณี ซึ่งจัดได้ว่าเป็นละครโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นการสะท้อนศิลปะการ แต่งกายของชาวเหนือที่ได้พัฒนาอีกระดับหนึ่ง การแต่งกายนี้เองยังส่งผลถึงเครื่องแต่งกายในการฟ้อน ตลอดจนกระบวนการทำฟ้อนทางเหนือซึ่งบางชุดในการแสดงเป็นการฟ้อนเพื่อนำเสนอศิลปะการแต่งกายทางเหนือ

เช่น ขบวนการแฟชั่นโชว์ผ้าไทยทางเหนือ จนกระทั่งเกิดธุรกิจการจัดการแสดงศิลปะการฟ้อนล้านนา ควบคู่ไปกับธุรกิจการค้าเครื่องแต่งกายทางเหนืออยู่หลายกลุ่มด้วยกันในปัจจุบัน รวมกระทั่งกระแสด การจัดถ่ายภาพนิ่งที่ได้รับความนิยมทั่วทุกภาคของไทยได้มีบริการการให้เช่าชุดเครื่องแต่งกาย ภาคเหนือ ตลอดจนอุปกรณ์ที่ใช้ในการฟ้อนรำนำเข้ามาเป็นอุปกรณ์ประกอบในการถ่ายภาพ ซึ่ง กระแสความตื่นตัวนี้ก็ได้รับเริ่มขึ้นจากอาจารย์วิถิตี พานิชพันธ์ และกลุ่มนักศึกษาจากภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งสิ้น เพราะว่ารากล้านนาให้ไปแสดงจึงจัดเป็นละคร

3. กลุ่มผู้สร้างสรรค์ละครฟ้อนล้านนา นับได้ว่าเป็นพัฒนาการขั้นสำคัญอีกจุดหนึ่งที่ได้เกิด การริเริ่มสร้างละครฟ้อนล้านนาขึ้น และได้แสดงถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ และพระราชอาคันตุกะหลายครั้ง ซึ่งจากเดิมศิลปะการ ฟ้อนล้านนาเป็นการแสดงการฟ้อนเป็นชุด ๆ ไม่นั่งหรือสื่อเป็นเรื่องนัก ต่อมาภาควิชาศิลปะไทยโดย การนำของ อาจารย์วิถิตี พานิชพันธ์ ก็ได้ริเริ่มรวมการฟ้อนแต่ละชุดให้เป็นเรื่องราว โดยนำตำนานและ ชาติกประกอบกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดเวียงต้าม่อน จังหวัดแพร่ มาผสมผสานจนเป็นการฟ้อนใน รูปแบบของละครฟ้อนล้านนา ในช่วงปี พ.ศ. 2530 อันได้แก่เรื่อง เจ้าก่าก่าดำ ปี พ.ศ. 2541 ละครฟ้อน เรื่องเจ้าคัทธนกุมมาร ซึ่งเป็นตำนานเรื่องเล่าของชาวจังหวัดน่าน ปี พ.ศ. 2544 เรื่องสุวรรณเกียรติคำ จากชาดก เรื่อง แสงเมืองหลงถ้ำ ที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดเวียงต้าม่อน จังหวัดแพร่ ปี พ.ศ. 2548 เรื่อง พระลอ จากวรรณกรรมพื้นบ้านล้านนา

การจัดการแสดงละครฟ้อนล้านนาทั้ง 3 เรื่องนี้ นับว่าเป็นจุดริเริ่มกระแสดการสร้างงานด้าน ละครฟ้อนล้านนาขึ้นอีกหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น กลุ่มชมรมศิลปะการแสดงล้านนา ของมหาวิทยาลัย ราชภัฏรำไพพรรณี กลุ่มนาคะสุวรรณภูมิ โดยคุณกฤษฏี ชัยศิลป์บุญ ในชุดละครฟ้อนเรื่อง พระเวสสันดร เป็นต้น

มูลเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษางานด้านการฟ้อนล้านนาของกลุ่มนักศึกษาภาควิชาศิลปะไทย คณะ วิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้วิจัยพบว่าการฟ้อนล้านนากลุ่มนี้มีลักษณะเด่นและน่าสนใจ คือ

1. การฟ้อนนี้โอล้านนาเกิดจากกลุ่มคนที่เป็นนักวิชาการ นักศึกษาศิลปวัฒนธรรมล้านนาไม่ ค่อยมีพื้นฐานการฟ้อนมาแต่เดิม หลังการสร้างสรรคของคณกลุ่มนี้ ทำให้การฟ้อนแปลก ไปจากเดิมแต่ยังมีลักษณะของการฟ้อนแบบล้านนา
2. ฟ้อนนี้โอล้านนาไม่ใช่เหตุผลงานสร้างสรรค์โดยตรงแต่เป็นผลพลอยได้จากการตื่นตัว เอกลักษณะล้านนาโดยเฉพาะเครื่องแต่งกายมีการสร้างสรรค์การฟ้อนรำทำให้การแสดง เครื่องแต่งกายมีชีวิตชีวน่าสนใจน่าชมมากขึ้น
3. การฟ้อนนี้โอล้านนาพัฒนาเร็วมากจากการก่อตัวของรูปแบบใหม่ที่ยังไม่ชัดเจนในรูปแบบ เมื่อประมาณ 2526 จนเกิดเป็นรูปแบบละครฟ้อนและแพร่หลายไปทั่วประเทศ และ

ต่างประเทศ เพื่อความบันเทิง พินิจการ และการท่องเที่ยว ถึงปัจจุบัน (2549) เป็นระยะเวลา 23 ปี

ลักษณะมูลเหตุดังกล่าวในข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะมุ่งศึกษาถึงพัฒนาการและกระบวนการในการฟ้อนที่ผสมผสานรูปแบบการแสดงทั้งที่เป็นแบบดั้งเดิมและร่วมสมัย ที่เรียกว่า โนโล้านนา ทางเชิงวิชาการด้านนาฏศิลป์ที่มีประเด็นความน่าสนใจด้านพัฒนาการการฟ้อนรำ ตลอดจนเป็นกรณีที่ตอบกระบวนการความคิดในการเกิดศิลปะการฟ้อนรำได้อย่างชัดเจน ตามประเด็นการกำเนิดละครฟ้อนล้านนา ซึ่งมูลเหตุดังที่ได้กล่าวมานี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าจะตอบหลักประเด็นทางด้านทฤษฎีนาฏศิลป์ได้อย่างชัดเจนทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ว่ามีหลักการและกระบวนการใดบ้างที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาและสืบสานงานทางด้านนาฏศิลป์ไทย

1.2 วัตถุประสงค์ในงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการฟ้อนโนโล้านนา
2. เพื่อศึกษารูปแบบนาฏยลักษณะของการฟ้อนโนโล้านนา

1.3 ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงการฟ้อนโนโล้านนา โดยมีขอบเขตในการศึกษาพัฒนาการการฟ้อนโนโล้านนาตามแนวสร้างสรรค์ของภาคศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่เริ่มการฟ้อนโนโล้านนา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 ซึ่งเปิดภาคศิลปะไทย จนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2548) ตลอดจนการแพร่กระจายรูปแบบการฟ้อนโนโล้านนาไปสู่กลุ่มฟ้อนอาชีพรุ่นต่อๆมาที่กระจายตัวอยู่ในล้านนา ซึ่งได้แก่ 8 จังหวัดทางเหนือ ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน และกลุ่มวัฒนธรรมใกล้เคียงในประเทศเพื่อนบ้าน

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและบทความที่เกี่ยวข้องจากแหล่ง ข้อมูล ดังนี้
 - 1.1 หอสมุดแห่งชาติ
 - 1.2 สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - 1.3 ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 - 1.4 ห้องสมุดคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. ศึกษาจากการสังเกตการณ์การแสดงดังนี้
 - 2.1 จากการชมเทปบันทึกภาพการแสดง
 - 2.2 จากการชมการแสดงในสถานที่ต่างๆ
 - 2.3 จากการร่วมพ็อนในงานต่างๆ
3. ศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่
 - อาจารย์วิณี พานิชพันธ์ อดีตรองคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ ผู้บุกเบิกภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) อายุ 60 ปี
 - อาจารย์มาณฑพ มานะแถม อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ร่วมสร้างสรรค์และพ็อนรำ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) อายุ 39 ปี
 - อาจารย์เอี่ยมรชชย อักษรดิษฐ์ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) อายุ 37 ปี
 - อาจารย์อนุกุล ศิริพันธ์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย จังหวัดลำปาง ผู้ร่วมพ็อนรำ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) อายุ 35 ปี
 - อาจารย์ธิตติพล กันตี่วงศ์ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย ผู้ควบคุมวงดนตรี ล้านนาประยุกต์ "วงช้างสะโตน"
 - อาจารย์สุทธิพันธ์ เหรา อาจารย์พิเศษภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ร่วมพ็อนรำและงานเครื่องแต่งกาย ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) อายุ 26 ปี
 - คุณธีรยุทธ นิลมุล ผู้ร่วมก่อตั้งบริษัทปรีชา ปัจจุบันเป็นเจ้าของหน้าที่ฝ่ายศิลปกรรม โรงแรมดาราเทวี เชียงใหม่ (พ.ศ. 2549) อายุ 26 ปี
 - คุณอัครเดช นาคบัลลังก์ ผู้ก่อตั้งบริษัทสะพานงาผ้าโบราณ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) อายุ 50 ปี
 - คุณแววดาว ศิริสุข นักศึกษา คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รุ่นปี พ.ศ. 2539
 - คุณนรินทา กิตติวรรณ นักศึกษา คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รุ่นปี พ.ศ. 2540
 - คุณก้องเกียรติ ศิลปสนธยานนท์ นักศึกษา คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รุ่นปี พ.ศ. 2547

4. รวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมดเรียบเรียงและนำเสนอเป็นงานวิจัย โดยแบ่งเป็นบทและหัวข้อได้ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย
- 1.3 ขอบเขตในการวิจัย
- 1.4 วิธีดำเนินการวิจัย
- 1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
- 1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎี

- 2.1 ทฤษฎีวิกฤตอัตลักษณ์ (Identity Crises)
- 2.2 ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ (Choreography)
- 2.3 ทฤษฎีการแพร่กระจาย (Diffusionism)

บทที่ 3 การฟื้นดั้งเดิมในล้านนาก่อนเกิดมีการฟอนนีโอล้านนา

- 3.1 ฟอนผี
- 3.2 ฟอนเมือง
 - 3.2.1 ฟอนเมืองแบบชาติพันธุ์
 - 3.2.2 ฟอนเมืองแบบวิถีชีวิต
- 3.3 ฟอนแบบราชสำนัก

บทที่ 4 แนวคิดปัจจัยทางศิลปะที่เป็นพื้นฐานในการฟอนนีโอล้านนา

- 4.1 ฟอนดั้งเดิม หรือฟอนในล้านนาก่อนมีนีโอล้านนา
- 4.2 เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรปริญญาศิลปบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะไทย
- 4.3 งานประติมากรรมล้านนา
- 4.4 จิตรกรรมล้านนา
- 4.5 นาฏศิลป์ไทใหญ่
- 4.6 ดนตรีพื้นเมืองล้านนา
- 4.7 ดนตรีพื้นเมืองล้านนาร่วมสมัย

4.8 วรรณกรรมท้องถิ่น

บทที่ 5 พัฒนาการฟอนนีโอล้านนา

ก. ลำดับพัฒนาการฟอนนีโอล้านนา

ข. ลักษณะผลงานสร้างสรรค์ตามรูปแบบของภาควิชาศิลปะไทย คณะ
วิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทที่ 6 วิเคราะห์นาฏยลักษณะฟอนนีโอล้านนา

6.1 งานปรับปรุงของเดิม

6.2 งานสร้างสรรค์

บทที่ 7 บทสรุป

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการการฟอนนีโอล้านนาโดยคาดหวังว่าจะมีประโยชน์ดังนี้คือ

1. ทราบถึงปัจจัยในการเกิดและพัฒนา จนถึงการแพร่กระจายนาฏยศิลป์ซึ่งตอบหลักการ
ทาง

ทฤษฎีการสร้างสรรคงานด้านนาฏยศิลป์ว่ามีความสำคัญในการดำรงอยู่และพัฒนา
ด้านนาฏยศิลป์อย่างไร

2. เป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลและทฤษฎีการพัฒนาการด้านนาฏยศิลป์รูปแบบอื่นๆ
สำหรับผู้สนใจและผู้ศึกษางานทางด้านนาฏยศิลป์เป็นแนวทางต่อไป

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

ฟอนนีโอล้านนา หมายถึง การฟอนล้านนาสายสกุลหนึ่งที่ผสมผสานระหว่างการฟอนตาม
แบบแผนเดิมกับการฟอนในรูปแบบใหม่ ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์กระบวนการฟอนที่ศึกษาข้อมูล
เชิงประจักษ์ทางด้านศิลปะเป็นสำคัญ

ฟอนนีโอล้านนาเป็นกระบวนการนำเสนอผลงานจากการศึกษา ด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนา
มีความเป็นอิสระในความคิดของผู้สร้างงานแต่ละคน ดังนั้น การฟอนจึงไม่มีวัตถุประสงค์ให้ยุติตายตัว

การฟ้อนแต่ละครั้งจึงไม่เหมือนกันถึงแม้ว่าผู้ฟ้อนคนเดียวกัน แสดงชุดเดียวกัน ทำให้เกิดความ
แปลกใหม่ในการฟ้อนอยู่ตลอดเวลาแต่ก็คงอยู่ในกรอบศิลปวัฒนธรรมล้านนา